

УДК 347.82:681.3

В. ЦИМБАЛЮК, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, кафедра конституційного і адміністративного права Інституту повітряного і космічного права Національного авіаційного університету

ДО МЕТОДОЛОГІЇ МІЖГАЛУЗЕВОГО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ З ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ СИСТЕМНОСТІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ
(на прикладі інституціоналізації інформаційних правовідносин у сфері повітряного транспорту)

Анотація. Про підвищення ефективності правового забезпечення суспільних відносин щодо інформатизації у сфері цивільної авіації.

Важливим теоретико-прикладним аспектом сучасного правознавства у нашій країні є структуризація нових комплексних галузей права. Необхідність їх виникнення зумовлена бурхливим розвитком відповідних галузей суспільних відносин під впливом нових здобутків науково-технічного прогресу. До нових галузей права, що динамічно почали розвиватися на рубежі ХХ-ХХІ століть і які заявили про необхідність їх виділення з традиційних галузей права, можна віднести інформаційне право та повітряне право. Нині вони в Україні розглядаються як комплексної галузі права, джерелами яких є провідні галузі права – адміністративне, цивільне та кримінальне право, а також ряд інших комплексних галузей права: господарське, екологічне та інші.

У порядку постановки проблеми у загальному вигляді та її зв'язку з важливими науковими і практичними завданнями можна зазначити, що для формування нових галузей права притаманні ряд питань, пов'язаних з їх структуризацією, зокрема на рівні інститутів цих галузей права.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано розв'язання проблем стосовно питань інституціоналізації інформаційного права та його взаємозв'язку з регулюванням інформаційних відносин у сфері повітряного права, зокрема його складової – авіаційного права та інформаційної безпеки цивільного повітряного транспорту, свідчить, що таких комплексних наукових розвідок не проводилося.

Можливо це зумовлено тим, що повітряне право довгий час розглядалося тільки як інститут такої підгалузі адміністративного права, якою є транспортне право. В Україні на рівні органу державного управління сфера транспорту об'єднана із сферою зв'язку: у Міністерстві транспорту і зв'язку. Нагромадження у цьому міністерстві адміністративних структур усіх видів транспорту і зв'язку в Україні значно стримує його наукову підтримку, зокрема стосовно організації правового забезпечення функціонування повітряного транспорту. Можливо, це є і одним з факторів того, що наука повітряного права розвивалася в Україні досить повільно, що не відповідає потребам практики.

Інституціоналізація повітряного права як комплексної галузі права України передбачає розробку наукового базису концептуальних засад формування в системі цього права, в його особливій (чи спеціальній) частині, інституту правового забезпечення суспільних відносин щодо інформації, інформатизації та інформаційної безпеки у повітряному просторі, у тому числі як підінституту в його складі – правового забезпечення суспільних відносин щодо інформатизації у сфері цивільної авіації.

Виходячи із спільності загального предмета дослідження такої комплексної галузі права, як інформаційне право та специфіки предмета наукового інституту повітряного права – правового забезпечення суспільних відносин щодо інформатизації у сфері цивільної авіації можна стверджуватися, що теорія повітряного права цілком може запозичити окремі методологічні положення у науки інформаційного права та у правової інформатики. Методологічні положення інформаційного права цілком екстраполюються на методологію повітряного права стосовно інформатизації у сфері цивільної авіації.

При цьому пропонується спиратися на результати наукових досліджень, які знайшли відображення у публікаціях українських дослідників сфери інформаційного права, правової інформатики та інформаційної безпеки, зокрема: М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного, В.К. Шкарупи, В.М. Брижка, О.А. Баранова, К.І. Белякова, В.Д. Гавловського, В.К. Гіжевського, А.І. Марущака та багатьох інших, див., зокрема [1 – 16].

У сучасному науково-практичному, широкому юридичному розумінні інформатизація розглядається комплексно. **Інформатизація** – це множина взаємопов’язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих та інших процесів, які спрямовані на формування умов для задоволення інформаційних потреб громадян, суспільства та держави через створення, застосування і розвиток інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі сучасної електронно-обчислювальної (комп’ютерної) та комунікаційної техніки.

У вузькому змісті інформатизація – це багатofункціональна діяльність, спрямована на створення та широкомасштабне застосування в усіх сферах життя суспільства комп’ютерних інформаційних технологій.

Інформатизація за сутністю є проявом інформатики. Зміст інформатики можна розглядати у декількох аспектах. Серед них пропонується звернути увагу на наступні.

Інформатика: 1) соціально-технічна сфера діяльності, базою якої є здобутки науково-технічного прогресу стосовно створення, обробки, зберігання інформації, а також телекомунікації за допомогою автоматизованих електронно-обчислювальних систем (комп’ютерів) та заснованих на них технологій; 2) наука про системну інформатизацію різноманітних сфер суспільного життя.

Створення, функціонування і розвиток комп’ютерних інформаційних систем у сфері цивільної авіації України є важливою складовою єдиного інформаційного простору України та глобального інформаційного простору. Норми суспільних відносин в інформаційному просторі тісно переплітаються з нормами суспільних відносин, що виникають, здійснюються та припиняються у повітряному просторі.

У контексті положень теорії права можна зазначити, що норми правил поведінки суб’єктів суспільно-технічних відносин у повітряному просторі тісно інтегровані з нормами правил поведінки інформаційних відносин. По суті вони, утворюючи умовно автономну сферу в інформаційному просторі, є виразом окремих правовідносин суб’єктів повітряного простору. Таким чином, можна зазначити, що формування правового забезпечення інформаційного простору у сфері правовідносин, що виникають стосовно повітряного простору в цілому, і суспільних відносин у сфері цивільної авіації є важливими інституціями повітряного права, у тому числі й у контексті підтримки інформаційної безпеки польотів цивільного авіаційного транспорту.

У контексті безпекології інформаційна безпека у сфері авіації є однією з важливих складових безпеки у повітряному просторі, у тому числі щодо об’єктів цивільної авіації.

Однією з важливих сучасних складових формування інформаційної сфери суспільних відносин у повітряному просторі можна вважати правовідносини щодо створення комп'ютерної інформаційно-аналітичної системи нормативно-правових актів у галузі регулювання діяльності цивільної авіації (ЦА) України. Це необхідно для розроблення і узгодження проектів нормативно-правових актів, зокрема: нової редакції Повітряного кодексу України, Зводу авіаційних правил України (АПУ) та інших у рамках гармонізації нормативно-правової бази України із законодавством про цивільну авіацію і повітряний простір країн Європейського Союзу (ЄС) та інших держав.

Національне законодавство України з питань діяльності ЦА має розвинуту систему правових норм. Але, враховуючи, що в Україні нині активно йде розбудова інформаційного суспільства також, існує нагальна потреба правового упорядкування суспільних відносин стосовно процесів, пов'язаних зі створенням, розвитком і застосуванням комп'ютерних інформаційних систем різного функціонального призначення.

Більш ефективно правове забезпечення суспільних відносин у повітряному просторі, у тому числі інформаційних та пов'язаної з цим наземної інфраструктури, нині можливо із застосуванням сучасних комп'ютеризованих інформаційних систем правової інформації. Це вимагає розроблення основних засад удосконалення правового забезпечення інформатизації, впровадження здобутків інформатики в ЦА відповідно до вимог Конституції України та інформаційного законодавства.

При цьому можна виділити наступні завдання:

- приведення правового забезпечення розробки, впровадження і здобутків інформатики в ЦА у відповідність з чинним інформаційним законодавством України;
- розробка проектів законодавчих актів щодо удосконалення правового забезпечення інформатизації в ЦА;
- науковий супровід процесу їх прийняття в органах державної влади, а також впровадження в життя прийнятих законопроектів, у тому числі через систему вищої освіти;
- створення комп'ютерної інформаційно-аналітичної системи нормативно-правових актів у сфері ЦА з елементом автоматизованої інформаційно-довідкової системи наукових досліджень в галузі повітряного права України та міжнародного повітряного права;
- впровадження зазначеної комп'ютерної інформаційно-аналітичної системи в діяльність структур ЦА, у тому числі через впровадження у навчальний процес, зокрема в Національному авіаційному університеті (як спеціалізованому вищому навчальному закладі, який здійснює цільову підготовку фахівців широкого спектра з вищою освітою для діяльності у сфері правовідносин, пов'язаних з повітряним простором.

Для реалізації зазначеного у Національному авіаційному університеті створено базис науково-навчальної інфраструктури – Інститут повітряного і космічного права.

Підвищення якості комплексного правового забезпечення суспільних відносин у повітряному просторі пропонується, як перший етап, провести через модернізацію науково-навчальної складової. Для цього вже створено певну організаційно-правову основу на рівні Кабінету Міністрів та Міністерства науки і освіти України, а також керівництва Національного авіаційного університету. До реалізації зазначеного як загальнодержавного проекту пропонується залучити керівництво Державного авіаційного агентства та підприємства цивільної авіації України.

Перший організаційно-правовий крок до створення державного програмно-цільового проекту пропонується зробити через реорганізацію Інституту повітряного і космічного права НАУ в науково-навчальний комплекс з виділенням у ньому трьох провідних складових: наукової та двох навчальних. Кожна з цих складових повинна бути інтегрована з відповідними практичними структурами Державного авіаційного агентства.

Для підвищення ефективності функціонування зазначеного науково-навчального комплексу нагальною є реорганізація Науково-дослідного центру Інституту повітряного і космічного права НАУ. В цьому Центрі пропонується визначити і виділити чотири провідні функціональні структури на рівні відділів: відділ повітряного права, відділ екологічного права у сфері повітряного простору, відділ правової інформатики та відділ космічного права. Для залучення висококваліфікованих науковців-правознавців штатну структуру Центру слід визначити відповідно до законодавства України про наукову і науково-технічну діяльність.

Використана література

1. Гавловський В., Кашпур В. Цимбалюк В. Державно-правове регулювання соціальних інформаційних відносин // Українське право. – 1998. – №1. – С. 173-176.
2. Гриценко В., Гавловський В., Колпак Р., Цимбалюк В. Поступ України до інформаційного суспільства (організаційно-правовий аспект): збірник наукових праць (м. Ірпінь) // Науковий вісник. – 2001. – № 3 (13). – С. 184-187.
3. Калюжний Р., Гавловський В., Швець М., Цимбалюк В. Інформаційне законодавство України: концептуальні основи формування // Право України. – 2001. – № 7. – С. 88-81.
4. Рогатюк І., Серета Г., Цимбалюк В. Концептуальні засади наукового забезпечення інформатизації прокуратури // Вісник прокуратури. – 2006. – № 5. – С.14-19.
5. Гуцалюк М., Цимбалюк В., Гавловський В. Удосконалення інформаційного законодавства як засіб оптимізації протидії комп'ютерній злочинності // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2001. – №3. – С.20-24.
6. Цимбалюк В. Питання організаційно-правового забезпечення інформатизації як провідного напрямку модернізації державної податкової служби України // Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України. – 2004. – № 2 (24). – С. 135-141.
7. Цимбалюк В. Інформаційна безпека підприємницької діяльності: визначення сутності та змісту поняття за умов входження України до інформаційного суспільства (глобальної кіберцивілізації) // Підприємництво, господарство, право. – 2004. – № 3. – С. 88-91.
8. Цимбалюк В. Сутність і зміст правової інформатики (методологічний аспект) // Правова інформатика. – 2005. – № 4(8). – С. 18-30.
9. Цимбалюк В. Роль правової інформатики у модернізації прокуратури України // Право України. – 2006. – № 11. – С. 73-77.
10. Цимбалюк В. Правові аспекти створення єдиної комп'ютерної інформаційної системи правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю в Україні // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – К.: МНДЦ з проблем боротьби з організованою злочинністю РНБО України. – 2006. – № 14. – С.193-200.
11. Цимбалюк В. Щодо формування стратегії інформатизації прокуратури України в умовах розвитку інформаційного суспільства // Вісник прокуратури. – 2007. – № 5. – С. 92-99.
12. Цимбалюк В. Наукові джерела інформаційного права України // Бюлетень Мін'юсту України. – 2007. – № 5. – С. 28-76.
13. Цимбалюк В. Кримінологічний аспект Інтернет-торгівлі / Малий і середній бізнес. – 2007. – №1. – С. 26-33.
14. Цимбалюк В. Методологія інформаційного права як комплексної галузі юридичної науки (засадничі, принципіві положення) // Правова інформатика. – 2007. – № 3(15). – С. 40-51.
15. Цимбалюк В. Інституціоналізація інформаційної безпеки в інформаційному праві України // Бюлетень Мін'юсту України. – 2007. – № 8(70). – С. 45-53.
16. Шкарупа В. Цимбалюк В. Застосування положень права щодо формування основ теорії інформаційного права // Правова інформатика. – 2006. – № 3(11). – С. 44- 51.

~~~~~ * * * ~~~~~